

ŞEYHÎ DİVANİ'Nİ TENKİT; GERMİYANLI ŞEYHÎ VE DİVÂNİ İLE İLGİLİ YANLIŞLIKLAR VE EKSİKLİKLER

Dr. Yaşar AKDOĞAN*

Germiyanlı (Kütahyalı) Şeyhî hakkında yeterince malûmat edebiyat tarihlerinde, Şeyhî'nin hayatı ve eserleriyle ilgili¹ ilmî incelemelerde verildiği için biz bu bilgileri burada tekrar etmeyeceğiz.

Şeyhî Divanı ile ilgili ilk ciddi yanlışlık; Türk Dil Kurumu'nun neşrettiği "Şeyhî Divanı Tarama Sözlüğü ve Nüsha Farkları 1942" adlı eserde İbrâhim Necmi (Dilmen) ile başlamaktadır. Bu eser, Ali Emîri Kütüphanesi, 238 numaralı yazma nüshanın faksimilesidir.

Önce bu nüshanın 832 h. (/11 Ekim 1428-29 eylül 1429 m.) olan tarihini 842 h. (24 Haziran 1438-13 Haziran 1439 m.) olarak okuyan İbrahim Necmi (Dilmen) edebiyat tarihi açısından fâhiş bir hatâ yaptığı gibi, hazırcı edebiyat tarihçilerini de aynı derecede yanıltmıştır.

Diğer taraftan aynı araştırmacı, divanın muhteviyatındaki kasîdelerle ilgili müstensih hatâlarını gözden geçirmeksizin o hatâların doğuracağı sonuçları da benimsemiştir.

İlmî ve ciddi bir kurumun yayımında İbrahim Necmi (Dilmen) nin yaptığı bu yanlışlık birçok araştırmacıları da yanıltmıştır. Böylece Şeyhî ve Divanı ile ilgili yanlışlıklar zincirlemeli bir trafik kazası gibi ard arda şu ana kadar devam edegelmiştir.

Sayın İbrahim Necmi (Dilmen)'nin yanlış okuduğu bu istinsah tarihi faksimilenin sonunda açık ve net olup 832 h.dir. Bu eser, bu sahanın elemanları tarafından yıllarca incelenmiş, hattâ Eski Anadolu Türkçesi metinleri arasında okutulmuş olmasına rağmen nasıl olur da 56 yıldan beri farkına varılmayan bu hata gözlerden kaçar.

* İstanbul Edebiyat Fakültesi, Türk Dili elemanı.

¹ Bkz. Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Şeyhî ve Hüsrev ü Şirini; Şeyhî Divanı, metni baskıya hazırlayanlar: Doç. Dr. Mustafa İsen – Doç. Dr. Cemal Kurnaz Ankara 1990.

Bu yanlışlığın farkına varılsaydı, Şeyhî'nin ölüm tarihleri üzerinde tahminlere ve zanlara gerek kalmazdı.

Bir kere 832 h. (/11 Ekim 1428-29 Eylül 1429 m.) de vefat eden Germiyan şahı Yâkub Bey'e Şeyhî'nin mersiye yazması; yine aynı tarihli Şeyhî Divânı nüshasının içinde Şeyhî'nin vefatına işaret eden tâbe serâhu, ufiye anhu, gufire lehu, nevverallahu ruhahu, vb." ifâdeleri bir araya getirildiğinde Şeyhî'nin de aynı yıl içinde vefat ettiği gerçeği sergileniyor.

Şimdi bu ip uçları bizi şöyle bir mantıkî silsileye sürüklüyor: Yukarıda da belirttiğimiz gibi 832 h. yılı; 11 Ekim 1428 ile 29 Eylül 1429 milâdi yıllarına rastlamaktadır. Bu hicri yılın 1429 m.'a rastlayan bir vaktinde Yakup Bey vefat ediyor. Şeyhî ona mersiye yazıyor. 1429 yılı içinde Yakup Bey'i tâkiben Şeyhî vefât ediyor. Yine aynı yıl bitmeden Şeyhî Divânı istinsah ediliyor. İş böyle olunca Şeyhî'nin ölüm tarihini 832 h.'nin dışına çıkarmak da yanlış olur.

Târihi kaynaklar² Germiyan şahı Yâkub Bey'in 832 h.'de Edirne'ye gidip 2. Murâd'a ülkesinin emânetini teslim ettiğini, sonra Germiyan'a dönüp bir sene sonra da vefat ettiğini bildirmektedirler. Bu hususta Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş bazı tarihi kaynaklara dayanarak Yâkub Bey'in; Sultan Murâd'ı 831/1428'de ziyâret ettiğini³ bildirmesi de göz önüne alındığında hakikaten 832 h.'de vefat eden Yâkub Bey'in bir sene önceki Edirne ziyâreti 831 h. olmalıdır. Bu durumda da Şeyhî'nin ölüm tarihi değişmiyor.

Yine Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn'i adlı eserinde; "Şeyhî'nin 832 h. den hemen birkaç yıl sonra, yâni 834 h. /1431 m. civarında ölmüş olduğuna"⁴ hüküm vermesi de yukarıdaki gerçeklere uymamaktadır.

Şeyhî Divânı içindeki başka hatâlara gelince; daha çok müstensihlerden kaynaklanan bu hatâlar araştırmacılarca da araştırmaksızın aynen benimsenmiştir. Meselâ 14. Kasîdenin başlığı, "Medh-i Arûs-ı Hamza Beg" olarak geçmektedir. Kasîdeyi incelediğimizde bu kasîdenin 2. Murâd'a ait olduğunu görmekteyiz. Bir düğün ve ziyâfetle ilgili olan bu kasîdede muhatap kimsenin 15. Beyitte Sultan Murat olmasının yanında, 21. Beyitte "saâdetinde anun kulları durur şahlar", 29. Beyitte "urs-ı sultânî", 40. Beyitte "müdâm ola sana şâhâ" ifadeleri tarihî gerçeklere göre beylerbeyi için olamaz.

Bu kasîdenin Hamza Bey'e ait olduğunun sanılması kanâatimizce önce yanlış anlaşılan 24. Beyitten kaynaklanmaktadır. Bu beyitte 2. Murat şöyle tavsif ediliyor:

'Atûk-şıdk u 'Ömer-adl u Mustafâ-sîret
'Alî-fütüvvet ü heybetde Hamza-i sâni

Bu beyitteki 'Hamza-i sâni, Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey değildir.

Yine 23. Beyitte;

'Ale'l-ğuşuş bu begler begi yegâne-i 'asr
Ki zât-ı ekremidür cevher-i kerem-kâni

Sözlerindeki "begler begi" beylerbeyi anlamına değildir. O tarihlerde 2. Murat Osmanlı Beyliği'nin beyi idi. Osmanlının münâsebette olduğu başka Türk beylikleri

² Bkz. Aşıkpaşazade Tarihi, s. 111, Hadîdî, beyit 2641

³ Bkz. Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s. 70.

⁴ Bkz. Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i, s. 73.

de mâlûm olduğu üzere mevcuttu. Karamanoğulları, İsfendiyaroğulları, Dulkadiroğulları vs. dir. Şeyhî 2. Murad'ı bu beylerden üstün görüyor.

Bu kasîde daha eskiden de tartışma konusu olmuş olmalı ki Câmîü'n-nezâir'de⁵ Eğridir'li Hacı Kemâl bu kasîdenin başlığını «2. Murad'ın düğünü ve şehzâdesi Sultan Mehmed'in sünnet düğünü» anlamına başlıklandırmıştır. Tabîî ki bu görüş de bir yönden yanlıştır. Şeyhî, Fâtih Sultan Mehmed'i görmedi. Ancak, 2. Murad 828 h. / 1424 m. da İsfendiyaroğlu'nun kızıyla evlenip düğünler yapmıştır.⁶ Bu düğünler ifadesi hem evlenme düğününü, hem de büyük şehzâdesi olan, aynı zamanda o tarihte sünnet olabilecek yaşta bulunan Ahmed'in sünnetiyle ilgili olabilir.

Bir başka yanlışlık ise 2 numaralı terkîb-i bendde yapılmıştır. Önce araştırmacılar “der-medh-i Sultan Mehmed Paşa” ifadesini hiçbir murâkabeyle tâbî tutmadan mantık kabullemişlerdir. Eğer böyle olmasaydı bu başlığı dipnota alıp açıklama yaparlardı.⁷

Adı geçen terkîb-i bend, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, 2010 numaralı Şeyhî Divanı'nda “Sultan Mehmed İbn Bâyezid Han” olarak başlıklandırılmıştır. İncelendiğinde de İ. Mehmed'e ait olduğu aşikârdır.

Yine 12. Kasîde “der-medh-i Mehmed Paşa” başlığı ile geçerken, aynı kasîde Câmîü'n-nezâir⁸ de Sultan Murâd'ın veziri Halil Paşa şeklinde başlıklandırılmıştır.

Gerçi 19. Beyitte ‘pâşâ-yı kâm-yâb’ diye geçen bu mutlu paşanın Mehmed Paşa'mı, Halil Paşa'mı olduğu anlaşılamamaktadır. Her ikisi de Çandarlı ailesinden olan bu paşalar 2. Murat devri paşalarındandır.⁹ Ancak 832 h. öncesinde bunların hangisi Şeyhî'nin bu medhiyesine mazhar olduğunu açıkça bilemiyoruz. Yine Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilere göre 2. Murat zamanında iki Halil Paşa bulunmaktadır. Biri Çandarlızade Halil Paşa diğeri 1419 Ekim ayında Çelebi Sultan Mehmed tarafından elçilikle Kahire'ye gönderilmiş olup o tarihte henüz paşa olmayan Hacı Hayreddin Halil Paşa'dır.¹⁰ Aynı profesörün verdiği bilgilerden bir diğeri ise Halil Paşa'nın babası İbrahim Paşa 2. Murad'ın vezirlerinden olup 832 h. de vefat etmiştir.¹¹ Bu tarihten önce Halil Paşa kazasker bulunmaktadır.¹² Bu durumda Şeyhî'nin kasîde sunduğu ‘pâşâ-yı kâm-yâb’ da kanâatimizce İbrahim Paşa olmalıdır.

Bu paşanın ilim erbâbı biri olduğunu, şâirleri ve âlimleri koruduğunu; onun bu himâyekâr vasfının; şüirden daha önce nefret ettirilmiş olan şeyhî'yi karamsarlıktan kurtardığını Şeyhî şöyle ifade ediyor:

İy fâhr-i rûzigâr tapuñdur bu ‘aşrda
İhsân-ı ehl-i fazl ile fazl iden iktisâb
Vasf-ı kemâlin oldı muharrrik tabî'ate
Ver-nî be-küllü şîrden itmişdüm ictinâb¹³

⁵ Bkz. Bayazıt Umumî Kitaplığı, 5782, var. 435-437.

⁶ Bkz. Beşir Çelebi, *Tevarih-i Âl-i Osman*, İsmail Hikmet Ertaylan neşri, s. 103.

⁷ Bkz. Şeyhî Divanı, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Mustafa İsen ve Cemal Kurnaz, s. 79.

⁸ Bkz. Bayazıt Umumî, 5782, var. 20 ab.

⁹ Bkz. İslam Ansiklopedisi, c. 7, s. 506-507.

¹⁰ Bkz. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, s. 56.

¹¹ Bkz. a.g.e., s. 56.

¹² Bkz. a.g.e., s. 56.

¹³ bkz. Şeyhî Divanı; Doç. Dr. Mustafa İsen – Doç. Dr. Cemal Kurnaz, s. 62, beyit 3-4.

Şeyhî'nin yukarıdaki karamsarlığına ve şikâyetine, biraz sonra da temas edeceğiz;

‘İnâyet eylemedi şâh saña Şeyhî bugün
Günâhumuz bu mı kim Germiyan’da bulunduk

beytini -de katarsak şâirin niçin ve kimler tarafından bu hâle düşürüldüğünü izâha herhalde lüzum yoktur.

ŞEYHÎ DİVANI İLE İLGİLİ EKSİKLİKLER

Mevcut Şeyhî Divânı ilmi incelemeden yoksun olup karşılaştırılmalı ve transkripsiyonlu metnin neşriyata hazırlanması âciliyet kesbetmektedir. Mevcut Şeyhî Divânı, neşrettiğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere aynı şiirleri sayfalarına almamıştır. Bu sebeple de Şeyhî’yi ve çevresini aydınlatacak bazı ip uçlarından mahrum bırakmıştır.

Bir diğer husus ise Türk-İslâm Eserleri Müzesi’ndeki 2010 numaralı Şeyhî Divânı nüshası gözden geçirilmemiştir. İstinsah tarihi bilinen en eski nüshaların ikincisi olan bu nüsha Receb 851 h. de Şeyhî bin Şibliyyü’s-Semer kandî tarafından istinsah edilmiş nefis bir nüshadır. Aynı nüshanın içinde Ahmedî Divanı da mevcut olup varak 1b-162a arasındadır. Şeyhî Divânı 162b-206a arasındadır. Ahmedî Divânı’nın üzerinde yaptığımız ilmî çalışmalarda bu mecmuadaki nüshadan fevkalâde yararlandık.

2010 numaralı yazmadaki Şeyhî Divânı nüshasında Şeyhî’nin iki tane bilinmeyen manzumesini tesbit ederek yine bu yazımızda verdik.

Bunlardan biri ve en önemlisi I. Mehmed’in 1421 yılında ölümü üzerine yazılan mersiye dir. Bu mersiye şu ana kadar bilinmiyordu. Bu mersiyeden istihraç edilecek olan tarihî bilgiler de mümkündür. Bu hususu tarihçilere bırakarak mersiye ile ilgili bilgileri aktaralım.

Metinde de görüleceği üzere bu mersiye iki yazma nüshada mevcut olup bunlardan 2010 numaralı yazma nüshada 10’ar beyitlik 5 bendden, 3298 numaralı yazma nüshada ilk bendi 11 olmak üzere 4 tanesi 10’ar beyitlik 5 bendden ibarettir. Böylece biri 50 beyitlik diğeri 51 beyitlik olan bu mersiye yi farklı beyiti de alarak 51 beyit üzerine kurduk.

Yine bu mersiye yi müteakip 8 tane gazel de kaynaklarıyla birlikte verildi. Mevcut divânın dışında kalmış olan bu gazellerin kiminde önemli tarihî ipuçları da bulunmaktadır.

Şeyhî Divânı’nı Tetkik isimli kitabında Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan bu ipuçlarından birini tanıtırken, bir mısra’ı yanlış yorumlamıştır.

‘İnâyet eylemedi şâh saña Şeyhî bugün
Günâhumuz bu-durur Germiyan’da bulunduk¹⁴

Yukarıdaki beyitin ikinci mısraını, ‘Şeyhî Germiyan’da bulunduğu ndan memnun değildir’ diyerek aynı görüşü tekrarlayan Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş da yanılmıştır.¹⁵ Halbuki Şeyhî bu beyite göre Germiyanlı olduğundan dolayı hor görüldüğünü, padişah tarafından bu sebeple gerekli yakınlığı görmediğini ifade etmektedir.

¹⁴ bkz. Aşağıda 3 numaralı gazel, beyit 7.

¹⁵ bkz. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Şeyhî Divânı’nı Tetkik, s. 45, İstanbul 1964; Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Şeyhî ve Hüsrev ü Şirin’i, s. 79, İst. 1980; Bu gazeli yayımlamayan İsen ve Kurnaz; sadece yanlış yorumlanan beyiti alarak “her şâir gibi o da değerinin bilinmediğinden dert yanmıştır” diyerek aynı hatâyâ düşmemişlerdir. bkz. Şeyhî Divânı, s. 13, Ankara 1990.

Bu beyit sâdece 2010 numaralı nüshada daha açık ifade edilmiş olarak şöyle geçmektedir ki biz de bu beyitin bulunduğu gazeli metnimizde verdik:

‘Înâyet eylemedi şâh saña Şeyhî bugün
Günâhumuz bu mı kim Germiyanda bulunduk

SONUÇ OLARAK

- 1) Şeyhî 832 h. nin 1429 milâdî yılında vefat etmiştir.
- 2) Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey’e kasîde yazılmamıştır, 2. Murâd’a yazılmıştır.
- 3) 2 numaralı terkîb-i bend “Sultan Mehmed Paşa”ya değil 1. Mehmed’e yazılmıştır.
- 4) 12. Kasîde müstensihlerce Mehmed Paşa, Halil Paşa olarak sahiplendirilmiş ise de kanâatimizce İbrahim Paşa’ya yazılmıştır.
- 5) 1. Mehmed’e yazılmış bir mersiye ve 8 tane önemli manzume, yayımlanan Şeyhî Dîvânı dışında kalmıştır.
- 6) Şeyhî Dîvânı mevcut yayımlanmış hâliyle ilmî araştırmalara cevap verecek durumda değildir.
- 7) Türk Dil Kurumu Şeyhî Dîvânı’nın yeniden yayımlanmasını bu bilgilerin ışığında ele alarak önceki hatâsını telâfi etmelidir.
- 8) Edebiyat tarihçileri ve ansiklopedi yazarları Şeyhî’yi tekrar ele alarak yanlışlıkları noktaları düzeltmelidirler.

Fî mersîye-i Sultân Mehemmed teğammed ‘Allahi bi’r-rahmeti
ve’r-ridqvâni*

-I-

Mefûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün

- - . / . - - / . - - . / . - -

- 1 İy hufte gâfil olma ki şabl urdı sârbân
Cem’ eyle rahtuñı ki revân oldı kârbân
- 2 Yatma emîn bu dâr-ı fenâya gurûr idüp
Kim çarh bi-şebâtdur u dehr bi-emân
- 3 ‘Âkıl maqâm-ı fitnede gâfil yörime kim
Pür-hîledür zamâne vü pür-mekrdür cihân
- 4 Mekkâredür bu dehr velî vazî dil-firîb
Ġaddâredür bu pîr velî şekli nev-cüvân
- 5 Balı belâ vefâsı cefâ nûşı nişdür
Hem mâlı mâr u mülki yalan aşsısı ziyân
- 6 Devrân ki hâdişât-ıla her gice yüklüdür
Gün toğmadan neler toğa kim bile nâ-gehân

* Bu tercî-i bend; Türk-İslâm Eserleri Müzesi, numara 2010. Var 175b-176a ile Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi 3298 var. 28a-30a (derkenardır).

- 7 Niçe ciger bu hasret-ilen pâre pâredür
İşi sağı vü aşu ağı oldu suyu kan
- 8 İrse fenâ nidesi çi sultân u çi fakîr
Esse ecel yili çi za'f ü çi pehlevân
- 9 Âhîr zamâne bildün eger eylese vefâ
Evvel kıla-y-dı andâ şah-ı ahîrî'z-zamân **
- 10 Ol şah-ı mâh-seyr kanı kim serâyına
Zühre nedim-idi vü zühâl gice pâsübân
- 11 Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osman-ıçun dirîğ
Sultân Mehemmed ol melik-i hân-ı çun dirîğ
- 12 Niçe muhâlefet yiter iy çarh-ı bî-vefâ
Devrün kâmusı cev-r-durur cünbişün cefâ
- 13 Bir taht komaduñ ki anı tahta kılmaduñ
Bir cübbe virmedün ki anı itmedün kabâ
- 14 Bir cür'a nûşuñ ahîri biñ niş-i zehrdür
Bir zerre baluñuñ şonı biñ miñnet ü belâ
- 15 Evvelde bisledügüñi nâz u na'im-ile
Âhîr niçün koduñ gine bî-tâc u bî-nevâ
- 16 Devlet ağacı kim kâmusya tekye-gâh-ıdı
Bir hvar habbe bigi niçün eyledün hebâ
- 17 Baht âfitâbı yüzi siyâh oldu âh kim
Kalmadı nûr u ferri cihân kaldı bî-ziyâ
- 18 Ye'cüc u fitne her yañadan baş götüriser
İskender-i zamân kanı-kim eyleye gâzâ
- 19 Bunuñ gibi zemânede iy râhat el-vidâ
Bu resme rûzigârda iy zaħmet e's-şalâ
- 20 Yir ehli eyle ağladı zâr u figân-ıla
Gitdi melik nide felege irişüp şadâ
- 21 Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osman-ıçun dirîğ
Sultân Mehemmed ol melik-i hân-ıçun dirîğ
- 22 İrdi cihân muşibete şah-ı cihân kanı
Batdı zemâne zulmete mâh-ı zemân kanı
- 23 Zulm-ıla bûsitân-ı cihân oldu huş-k-lab
Ol 'adl menba'ındaki âb-ı revân kanı
- 24 Kıldı idüp ra'yyet oğullarını yetim
Dürlü ri'ayete peđer-i mihrîbân kanı
- 25 Ol kâmu 'izz ü mertebe vü câh u saltanat
San kim yalan-ıdı kıru ten kaldı cân kanı

** Bu beyit 3298 no.lu nüshada olup 2010'da yoktur.

- 26 Yüzbiñ gözi-y-le çarh-ı köhen-pîr ağlasun
Bulmaya bir anuñ bedeli nev-cüvân xanı
- 27 Hîlmi-y-ile ser Ahmed-i Muhtâr kâdadur
'Adli-y-le Rûm tahtına Nûşin-revân xanı
- 28 Endişeler coğ-ıdı zamîrinde hayr-ıla
Feryâd-ı çarh-ı zâlim elinden eman xanı
- 29 Gice kara geyüp yaqasın çâk ider seher
Ya'nî ki saltanat güneşinden nişân xanı
- 30 Şerh eyleye-y-idüm bu 'azânuñ muşibetin
Xanı_ol dil ü mecâlî bulunmaz zamân xanı
- 31 Şâh-ı cihan nebîre-i 'Osmân-ıçun dirîğ
Sultân Mehemmed ol melik-i hân-ıçun dirîğ
- 32 Ol şâh 'ömri devletine döymedi dirîğ
Gitdi önine şoñına bir küymedi dirîğ
- 33 Mekkâre devri gendüye yâr eylemiş-idi
Ne kez yaşımış-ıdı_özine tuymadı dirîğ
- 34 Añrardı şîr-i ner gibi ceng itse yağı-la
Ağuludur ölüm oğına döymedi dirîğ
- 35 Bu şerbeti қаза çün aña bağlamış-ıdı
Tıbb ehlinüñ dağı sözine uymadı dirîğ
- 36 Çok mâl u mülkü leşker-ile çâre bulmadı
Kimse muqadder olanını yuymadı dirîğ
- 37 Şundi fenâ şarâbın aña sâki-i ecel
Nûş eyledi humârını hiç aymadı dirîğ
- 38 Añlas tenini incidür-iken bürindi hâk
Kim geymeyiser ol tonı yâ geymedi dirîğ
- 39 Toymuşdı mâl u mülke vü esbâb u devlete
İllâ ki 'ömri cevherine toymadı dirîğ
- 40 Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osmân-ıçun dirîğ
Sultân Mehemmed ol melik-i hân-ıçun dirîğ
- 41 Ol irdi luğf-ı rahmet-ile Hâk civârına
Allâh 'ömür virsün anuñ toğru yârına
- 42 Hâk rahmetinde niçe ki âsûde ola ol
Şâhumuzuñ irişmeye ğam rûzigârına
- 43 Sultânumuz-ıla işi mihr ü vefâ-y-ıdı
İrürdi luğfi şayqalını cân ğubârına
- 44 Pes şâhumuzda şıdğ u şafâ-y-ıla lâ-cirem
Düzmişdi ihtiyârın anuñ ihtiyârına
- 45 Bugün ne cânlaruñ ki_ola sevgüsi bî-riyâ
Olur şevâbı müddağar elbette yarına

- 46 Yarın ki genc-i mağfireti 'arza kıla Hâk
 Toğru muhibler irişe rahmet nişârına
 47 Kayğu tozında gerçi ki garğ oldu cânumuz
 Ne guşşa şâhumuz nazar eylerse arına
 48 Ahir zamânda fitneden olam diyen emîn
 Gelsün bu luţf işigine şefkat diyârına
 49 Şeyhî dilinde şâm u seher himmet-ü du'â
 Vird oldu neylesün dahı dervîş varı ne
 50 Rahmet deñizi mevcine garğ olsun ol şehid
 Devlet 'aziz şâhumı çeksün kenârına
 51 Şâh-ı cihân nebîre-i 'Osmân-ıçun dirîğ
 Sultân Mehemmed ol melik-i hân-ıçun dirîğ

GAZELLER

-I-

Mefûlü / mefâilü / mefâilü / faülün

- - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Gamzeñ cigere uralı tîr-i seher iy dost
 Kim olmadı benden dem-i âh-ı seher iy dost
 2 Sîmîn-beden-iseñ nola âhen-dil-imişsin
 Ah itmedi birgün saña âhum eşer iy dost
 3 Özüm şuña göyner ki sözüm geçmedi hergiz
 Kim ide yüzüne bu gözüm bir nazar iy dost
 4 Zülfüne heves ideli dil oldu hevâyî
 Kim gördi bunun gibi uzun derd-i ser iy dost
 5 Şeyhîye muţavvel görünür kışşa-i zülfün
 Teng ağzuñ açup itdi sözün muhtaşar iy dost

Edirneli Nazmî, Mecmaü'n-nezâir, 4915, var. 47a

-II-

Fâilâtün / fâilâtün / failâtün / fâilün

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Bülbül-i cân gül yañağun medhine çün başlar
 Dest urur şadân çenâr u serv salar başlar
 2 Çekemezler bir elif-ğaddün bigi hatâtlar
 Yazamazlar bir girih zülfün gibi nakkaşlar
 3 Bizi şîrin söz-ile kılğıl müşerref kim müdâm
 Tatlu dillü bu cihanda çoğ olur arkadaşlar
 4 Hâk-i cismümi yahardı âhum odı ser-be-ser
 Gözlerüm seyl-âbı her-dem dökmeye-y-di yaşlar
 5 Leblerüne çün tama' kılur mülük u bendeler
 Bize halvâ koyalar mı müflis u qallaşlar

- 6 Ger şorarsa Şeyhî senden gönlüme seni gerek
Bir yaña gözler savaşa bir yaña yâ kaçlar

Câmiü'n-nezâir, 5782, var. 108 ab

-III-

Mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün

. . . / . . . / . . . / . . .

- 1 Dem-i Elest olıcağ mest anda bulunduğ
Belî didük ü belâlu cihânda bulunduğ
2 Atıldı tîr-i muhâbbet kemân-ı mihnetden
Kazâdan ayrılmaduğ nişânda bulunduğ
3 Bizüz hakîkatı ol gevher-i cihân-efrûz
Kesâdı olduğumuz bu ki kânda bulunduğ
4 Ne eksile keremûnden terahhüm eylerseñ
Boğazumuza degin dut ki kânda bulunduğ
5 Hâyâtı harc ide kuduğ bu dünya bâzârına
Az aşşı gözledük ü çok ziyânda bulunduğ
6 Günâhdur gile kim şâkirem bu ni'mete ben¹⁶
Ki hizmetûn-ile bir gül-sitânda bulunduğ
7 İnâyet eylemedi şâh saña Şeyhî bugün
Günâhumuz bu mı kim Germiyânda bulunduğ¹⁷*

Şeyhî Dîvânı, 2010, var. 190a-190b; 238, var. 95a; 2804, var. 39b.

-IV-

Mefülü / fâilâtü / mefâilü / fâilün

- . . / - . . / . . . / - . .

- 1 Sakın şol zülfe olma igen mübtelâ gönül
İtme kabûl bir başuña biñ belâ gönül
2 Ki ol hâl dânesine düşüben olan esîr
Azâd olmayup kad-i serve kıala gönül
3 İşkı odına mahv oluban yakılır-ısañ
Bulmayasın bu derdüne hergiz devâ gönül

¹⁶ 2010'da 1. Mısra: Giyâhdur gile kim şâkirem bihamdillah'dır.

¹⁷ 2010 dışındaki nüshalarda 2. Mısra: Günâhumuz bu-durur'dur.

* Not: Bu gazel Hacı Mahmut Efendi 3298 no.lü nüsha dışındaki nüshaların hepsinde mevcut olup 6. beytin ilk mısrasının başında bulunan ilk iki kelime müstensihlerce tam tesbit edilemediğinden değişik okunuş ve harekeler olmuştur.

238 no.lu Ali Emîri nüshasında "günâh ve giyâh" şeklinde harekelenmiştir. 2010 no.lu nüshada "giyâh", diğerlerinde de "günâh" veya "giyâh" tercihleri yapılmıştır. Beytin bütünlüğü içinde ise bu kelimenin netliği belirsiz kalıyor. İkinci kelime ise bazı nüshalarda "gile" olarak harekelenmişken bazılarında harekesiz olduğundan anlaşılamiyor. كله , كله Gibi yazılışları vardır. Biz buradaki tercihimizi "gile: şikâyet" olarak yaptık. Şiir de zâten şikâyet ve sitem konuludur.

- 4 İllâ şahuñ işigine yüz urasin meger
Kim raħm idüp ħulına ide merħabâ gönül
5 Devrân tapancasin yiyüben şâh-ı Germiyân
Şabr-ıla oldı memlekete pâdişâ gönül
6 Sen daħı rûzigârı cefâsına şabr kıl
Bir gün olâ ki göresin andan vefâ gönül
7 Şeyhî elinde yog-ısa şimdi zer-ile sım
Yiter aña şahuñ nazarı kîmiyâ gönül

Şeyhî Dîvânı, 2010, var. 191 b-192 a.

-V-

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

--- / --- / --- / ---

- 1 Bugün bir ħüb-cânâne bizümle oldı hem-sâya
Ki yüzi güneşe beñzer ħara ħaşları gencaya
2 Belı ince boyı uzun yüzi ħubdur sözi mevzün
Bilür silhri oħur efsun gönüller virdi yağmâya
3 Benüm çok sevdüğüm dil-ber dili tatlu lebi şekker
Gören Allâhu ekber dir ne nâzük beslemiş dâya
4 Didüm 'aşıklarauñ cânı gözeller şâhı sultânı
Buyur derdüme dermânı bugüni şalma ferdâya
5 Didı şabr eylegil derde çü düşmişsin 'acab derde
Niceler düşdi bu derde gönül virdi bu sevdâya
6 Didüm leblerüni emsem olurdu derdüme emsem
Didı vaħtı degül epsem düşersin ceng ü ħavġâya
7 Didüm bini gerek öldür gerek ağlat gerek güldür
Ki Şeyhî tapuña ħuldur ħomışdur başı ortaya

Câmiü'n-nezâir, 5782, var. 380a (derkenâr)

-VI-

Mefülü / fâilâtü / mefâilü / fâilün

--- / --- / --- / ---

- 1 Bir dem ki şöħbet eylese 'aşık ħabîb ile
Nâzük degül mi niteki gül 'andefîb ile
2 Böyle muşibet olmaya 'âlem içinde ħiç
Cânân ki şöħbet eyleyc bir dem raħîb ile
3 Ćurbetde ħoş-durur ħişi bir ħubi sevmede
Lâkin 'adû olur ħamu 'âlem ħarîb ile
4 Ķamu belâya bulsa olur bir ħişi devâ
İllâ ki 'ışķa çâre bulunmaz tabîb ile

- 5 Şeyhî var eyle şabrı ğam-ı 'ışka çâre şor
Çün ben muşâhib olımadum ol habîb ile

Câmiü'n-nezâir, 5782, var. 350a.

-VII-

Fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

-. - - / -. - - / -. - - / -. -

. - - - / . - - - / . - - - / . - -

- 1 Görmedi kimsene bu resm-ile nesl-i beşeri
Ki kıla gökde hacîl tal'at-ı şems ü kameri
2 Bu lefâfetde felek görse melek şana seni
Melik-i mülk-i melâmet misin iy reşk-i perî
3 Ser-be-ser bû-yı dil-âvîz-ile taldı bu cihân
Ayağün tozına yüz süreli bâd-ı seherî
4 Kaçan ol hür-şifat nâz-ıla seyrâna çıka
Yaraşur ger yüzüm üstine olan güzeri
5 Çünkü yâr elde degül dil nicesi kıla qarâr
İhtiyâr idiserem ben bu sebepden Sakar'ı
6 Ğam degül vuşlatı firkatde muşavver görelüm
Ola kim birgün ola pendi inâyet nazarı
7 Hele sen şükri öküş eyle eyâ Şeyhî bugün
Ki firâk agusını def ide şükrün şekeri

Câmiü'n-nezâir, 5782, var. 413 ab

-VIII-

Mefailün / mefailün / faulün

. - - - / . - - - / . - - -

- 1 'Acab şol sâh-ı sulţânüm gelür mi
'Acab şol mâh-ı tâbânüm gelür mi
2 Hayâtüm gitdi yüzün görmeyelden
Bu ölmüş cismüme cânüm gelür mi
3 Firâkından be-gâyet derdümendin
Vişâlî derde dermânüm gelür mi
4 Boyı serv ü yüzi bedr ü sözi kand
Tudağı Âb-ı Hayvânüm gelür mi
5 Firâk odına yanup Şeyhî eydür
Hudâyâ hür-ı Rıdvânüm gelür mi
6 Bu divler arasında hür u zâram
Habar virün Süleymânüm gelür mi

Câmiü'n-nezâir, 5782, var. 432 a.

Bazı anlaşılmayan kelimeler ve ifadeler sözlüğü:

Âñra-	: Kükremek.
Arın-	: Arınmak, temizlenmek, yıkanmak.
Aşşısı ziyan	: Faydası zarar, kârı zarar.
Ayma-	: Ayılmamak.
Az aşşı	: Az fayda.
Baş götür-	: Baş kaldırmak, uyanmak (fitne).
Derdümenin	: Dertliyim, hastayım.
Devrân şapancası	: Feleğin sillesi.
Döyme-	: Dayanamamak, tahammül edememek.
Epsem	: Sus, sakın ol, seş etme!
Emsem	: İlaç, deva, şifa.
Gencay	: Hilal.
Geymeyiser	: Giymeyecek.
Göyne-	: Yanmak.
Gün toğmadan neler toğa	: Gün doğmadan meşimme-i şebden neler doğar.
Hayâtı harca ide ko-	: Hayâtı fedâ etmek, hayâtını harcamak.
İdiserem	: Edeceğim.
İgen mübtelâ	: Aşırı düşkün, aşırı müptelâ.
İşigine yüz ur-	: Eşiğini öpmek; baş vurmak, mürâcaat etmek.
Kaçan	: ne zaman, -dığı zaman.
Küyme-	: Beklememek, yolunu gözlememek.
Öküş	: Aşırı, çok, fazla, ziyade.
Ra'yyet oğulları	: Reâyâ.
Sağu	: Ağıt; hüzün, yas.
Toğru yâr	: İffetli âile, namuslu hanım.
Yağı	: Düşman.
Yir ehli	: Cümle âlem, yeryüzü, bütün dünyâ.
Yuyma-	: Bozmamak, bozamamak, silmemek, izâle edememek.